

Стефан В. Мандић¹
Универзитет у Београду,
Филозофски факултет,
Одељење за социологију
Београд (Србија)

327(100)"20"
327::911.3(100)"20"
Прејледни научни рад
Примљен 09/02/2026
Измењен 27/03/2026
Прихваћен 29/03/2026
doi: [10.5937/socpreg60-64821](https://doi.org/10.5937/socpreg60-64821)

ОБЛИЦИ ПОЛАРНОСТИ У НЕОРЕАЛИЗМУ И СВЕТСКО-СИСТЕМСКОЈ ТЕОРИЈИ

Сажетак: Савремене светске односе карактерише разградња америчке једнополарности и хаотичност у међународним односима. Ова промена у сфери геополитике несумњиво је повезана и са реструктурирањем светског капиталистичког система у којем САД губе статус хегемона, централни положај западних земаља постаје упитан, а све већи број полупериферних регија по својим економским и политичким карактеристикама приближава се центру. Услед наведеног, на савремено доба може се гледати као на еру радикалне трансформације геополитичких образаца због чега анализа основних карактеристика једно-, би- и мултиполарности добија на значају. Детаљна анализа неореализма као теорије заслужне за развитак ових концепата неопходна је за што адекватније разумевање различитих облика поларности. Такође, теоријски је значајно упоређивање неореалистичког виђења поларности са светско-системским схватањем хегемоније како би се адекватно проучила дистрибуција моћи у међународном поретку држава. Основни циљ овог рада је да анализом неореалистичког и светско-системског погледа на поларност створи основе за испитивање данашњег доминантног облика поларности и да претпостави какав облик поларности ће бити доминантан у 21. веку.

Кључне речи: поларност, хегемонија, неореализам, светско-системска теорија, међународни поредак

УВОД

Већина становништва има утисак да се савремена друштва налазе у перманентном стању кризе, чему у прилог говоре и бројна истраживања. Према Ипсосу (Ipsos) 80% Американаца сматра да се држава налази у хаосу (Lange, 2024), док Пју рисрч центар (Pew Research Center) указује да се на глобалном нивоу 70% грађана придојава доласка економске кризе, а 69% сматра да је глобални тероризам свакодневна

¹ stefan.mandic@f.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-4531-4436>

реална претња (Poushter et al., 2025). Пораст броја ратова, унутрашњих превирања и економских недаћа могу изгледати као насумични процеси без структуралне логике. Ипак, задатак науке је да покуша да утврди да ли иза манифестног хаоса постоје одређене латентне структуре које га и покрећу. Намера овог рада је да утврди како теорија неореализма и светско-системска теорија концептуализују утицај структуралних односа на тренутно стање међународног поретка и на могуће правце будуће трансформације.

У првом делу рада биће изложени неореалистички теоријски оквир и неореалистичко објашњење различитих облика поларности. Такође, пажња ће бити посвећена томе који облици поларности су према неореалистима најбезбеднији, а који најнебезбеднији. Затим, биће извршено поређење неореализма и светско-системске теорије. У последњем делу рада настојаћемо да утврдимо доминантан облик поларности данас према емпиријским показатељима (учесталост ратова, разорност ратова, ниво издвајања за војску, степен глобалног мира), а потом и њене потенцијалне будуће облике. Научна релевантност овог рада може се сагледати кроз више повезаних аспеката. Пре свега, поређење неореализма, који се бави питањем глобалне дистрибуције војно-политичке моћи, са светско-системском теоријом, чији је фокус глобална дистрибуција економске моћи, за циљ има стварање прикладнијег приступа анализи дистрибуције различитих облика моћи у глобалном систему. Такође, значај рада се огледа у покушају објашњења хаотичности свакодневице као последице структуралних чиниоца.

ОСНОВНЕ ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ НЕОРЕАЛИЗМА

Зарад разумевања појмова попут једнополарности (униполарности), биполарности и мултиполарности важно је најпре размотрити основне карактеристике теорије у оквиру које су они настали. Изворишна тачка ових теоријских појмова је реализам, најзначајнија теорија у студији међународних односа поред либерализма/идеализма.² Док се потоњи заснива на просветитељском антрополошком оптимизму и сматра да ће се ширењем либералних вредности, повећањем економске зависности између држава, напретком економског благостања и развојем међународних институција, глобални сукоби смањити, чак и искоренити, реализам је става да је међусобна борба држава константа међународних односа (Moravcsik, 1997). Интелектуалним претечама ове теоријске школе сматрају се Тукидид (Thucydides), Сун Цу (Sun Tzu), Свети Августин (Aurelius Augustinus Hippoensis), Макијавели (Niccolò Machiavelli), Хобс (Thomas Hobbes) итд. По класичном реализму државе, попут појединаца, условљене карактеристикама људске природе (воља за моћ, пала човекова природа, самољубивост), настоје да перманентно повећавају своју моћ, те су управо због тога различити облици конфронтације између држава неминовност (Mearsheimer, 2014,

² Либерални аутори у теорији међународних односа свој правац мишљења називају идеализам. Битно је нагласити да либерализам није једина форма идеализма и да су идеалистичка становишта присутна код бројних других теорија у друштвеним и хуманистичким наукама.

str. 42–43; Mingst, McKibben, Arreguin-Toft, 2019, str. 73–75; Pevehouse & Goldstein, 2019, str. 73–75).³

Неореализам, чији су најзначајнији представници Кенет Волц (Kenneth Waltz) (1924–2013) и Џон Мearшајмер (John Mearsheimer) (1947),⁴ заступа знатно другачији став по коме сукоб између држава не произлази из људске природе, већ из основних карактеристика међународног система. Будући да у међународном систему не постоји глобална влада или наддржавна инстанца која може ефективно контролисати понашање појединачних држава, међународни систем је по својој природи анархичан. Анархичност међународног система доводи до осећаја несигурности и страха за опстанак сваке појединачне државе. Отуд државе, тежећи да повећају своју сигурност, покушавају да повећају релативну моћ у односу на друге државе. Треба напоменути да је за државе често битније повећање релативне моћи у односу на повећање апсолутне моћи до које се долази кооперацијом са другим државама, будући да је главна функција акумулације моћи повећање безбедности (Layne, 1994; Mearsheimer, 1994; Mingst i dr., str. 75). Војна моћ која дугорочно произлази из економске моћи, а на кратком року из државних институционалних капацитета, важна је да би државе оствариле сопствену безбедност (Pevehouse & Goldstein, 2019, str. 78–79).⁵ Државе које до те мере акумулирају војну и економску моћ да су у стању да својим опхођењем одређују доминантни облик поларности у међународном поретку сматрају се великим силама. Према Мearшајмеру велику силу у савременом контексту дефинишу две карактеристике: велика и обучена (првенствено копнена) војска, способна да води дуги рат исцрпљивања, и поседовање нуклеарног оружја, те самим тим и могућности одвраћања друге нуклеарне силе од агресивног деловања (Mearsheimer, 2014, str. 31; 103).⁶

Бољем разумевању неореализма доприноси осврт на његов однос према либерализму.⁷ Сукоб свих против свих на међународном нивоу, према схватању либерала,

³ Теоретичари међународних односа 20. века су од реалистичких тенденција ранијих предмодерних аутора створили заокружени теоријски систем. Најзначајнији су Едвард Халет Кар (Edward Hallett Carr) и Ханс Јоаким Моргентау (Hans Joachim Morgenthau) (Mearsheimer, 2014, str. 43–44).

⁴ Схватање о неореализму у овом раду ће се у значајној мери заснивати на теорији Џона Мearшајмера, имајући у виду да је овај аутор један од најзначајнијих савремених неореалистичких мислилаца. Ипак, треба нагласити да се излагање о неореализму не заснива само на Мearшајмеровој теорији већ и на синтези неореалистичке мисли различитих аутора.

⁵ Према Волцу шест фактора одређује општу моћ државе: становништво, територија и положај, природни ресурси, економска снага, војна снага, политичка компетентност (Waltz, 1979, str. 131).

⁶ Иако се неореализам претежно фокусира на велике силе, биће дата и дефиниција средњих сила заснована на неореалистичкој перспективи. Средњим (регионалним) силама могу се сматрати државе које немају способност да утичу на глобални баланс снага, али значајно утичу на баланс снага у оквиру једне светске регије.

⁷ Премда се у америчкој теорији међународних односа на реализам и либерализам гледа као на два основна правца међународних односа, битно је напоменути да у овој дисциплине постоје и други подједнако важни правци попут марксистичких и неомарксистичких теорија (теорије империјализма, маоистичка теорија о три блока, теорије зависности, светско-системска

није неминовност. Прво, уколико државе повећају економску сарадњу, економски бенефити могу утицати на смањивање сукоба јер је интерес сваке појединачне државе да настави да учествује у профитабилној сарадњи. Друго, државе које усвоје вредности демократије смањују шансе уласка у међусобне сукобе, имајући у виду да је претерана заинтересованост за безбедност последица ауторитарне, а не демократске вредносне матрице. Треће, стварање међународних институција и мултилатерално регулисање односа међу државама путем међународних институција је либералима гарант да ће односи између држава бити мирољубиви (Mearsheimer, 2014, стр. 40–41; Moravcsik, 1997). Неореалисти износе три основна контрааргумента којима побијају либералне тврдње:

1. државама је увек битнија безбедност од економског благостања, те економска међуповезаност неће укинути безбедносну логику држава која неминовно води конфронтацијама у међународним односима (Brooks, 1997; Waltz, 1979, стр. 126);

2. унутрашње уређење државе не утиче на понашање државе на међународном нивоу, већ се свака држава, без обзира на унутрашње вредности, у међународним односима претежно води циљем повећавања релативне моћи и безбедности (Layne, 1994);

3. међународне институције нису независна тела заснована на заједничким вредностима, већ манифестација редистрибуције моћи у међународном поретку (Mearsheimer, 1994).

Према неореалистима држава као рационални актер има два основна начина да повећа своју безбедност на међународном нивоу – рат и баланс снага (унутрашњи и спољни). Унутрашњи баланс снага подразумева војно јачање, док спољни подразумева склапање савеза са другим државама да би се спречио даљи раст моћи тренутно најјаче државе (Mearsheimer, 2014, стр. 169–170; Mingst et al., стр. 76). Осим ова два основна начина повећавања безбедности постоје још две стратегије које државе могу усвојити:

1. Приступање јачој сили (bandwagoning). Уместо стварања савеза против најмоћније државе, слабије државе јој се могу прикључити, на тај начин осигуравајући безбедност по цену независности. Дobar пример приступања јачој сили је европско прихватање присуства америчких трупа на континенту зарад војне заштите од Русије (Cladi, 2022).

2. Пребацивање одговорности (buck-passing). Државе могу избегавати одговор на претњу и очекивати да неко други одговори на њу. Историјски пример пребацивања одговорности јесте понашање Сједињених Америчких Држава (САД) у Другом светском рату, где се ова велика сила озбиљно прикључила борби против Немачке тек пред крај рата (1944. [Нормандија]), када су је друге велике силе већ војно исцрпили (Mearsheimer, 2014, стр. 154; 173).⁸

теорија), критичке теорије, конструктивизма и постструктурализма итд. (Brown, McLean & McMillan, 2018; Mandić, 2025; Pešić, 2025).

⁸ Мearсхајмер осим дефанзивних стратегија, које државе примењују ради обуздавања моћи других актера, уводи и категорију агресивних стратегија, које, уз рат, служе активном повећавању моћи. У ове стратегије спадају уцена других држава и намамљивање и исцрпљивање (bait and bleed) (изазивање две ривалске државе да се међусобно исцрпе у сукобу). Подврста намамљивања и исцрпљивања је стратегија крвављења (bloodletting) у којој се ривали изазивају да уђу у што дужи и разорнији сукоб (Mearsheimer, 2014, стр. 153; 173).

Државе могу користити широку лепезу тактика које су чврсто повезане са неореалистичким схватањем деловања актера у међународном контексту. Премда већина ових појмова није настала у неореализму, савремени неореализам их због хеуристичке плодности често користи и тумачи у контексту свог теоријског дискурса:

1. Потискивање (rollback). Државе могу активно утицати на потискивање моћи непријатеља. Оваква политика, због агресивног наступа, може лако довести до рата. Дobar историјски пример је план САД између 1945. и 1952. године (који није спроведен у дело) да Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР) врати на границе пре Другог светског рата (Borhi, 1999).

2. Обуздавање (containment). Државе се могу одлучити да силу непријатеља задрже на постојећем нивоу онемогућавајући му даљи раст моћи. Пример је политика САД током већег дела Хладног рата, која се огледала у активном спречавању ширења моћи СССР-а (Borhi, 1999; Mearsheimer, 2014, str. 212; 325).

3. Одвраћање (deterrence). Држава може непријатеља одвратити од напада на њу развијајући потенцијал за уништење. Узајамна политика САД и СССР-а током Хладног рата је била заснована на концепту међусобно загарантованог уништења (MAD – mutual assured destruction) (Harrington, 2016).

4. Умиривање (appeasement). Држава може попустити пред захтевима агресивне непријатељске државе, те је на тај начин умирити и купити време за повећање сопствене моћи кроз унутрашње балансирање. Неореалисти умиривање често схватају као неповољну политику јер се попуштањем агресивној држави даје сигнал слабости и отворен позив на даље угрожавање безбедности. Дobar историјски пример је однос Уједињеног Краљевства (УК) према нацистичкој Немачкој непосредно пред избијање Другог светског рата. УК је покушало да умири немачки експанзионизам и купи време за сопствено јачање давањем уступака (прихватање анексије Аустрије, Судетске области, касније и целокупне Чехословачке (Mearsheimer, 2014, str. 153; Ripsman & Levy, 2008).

Државе се зарад повећања своје безбедности, користећи рационална средства, могу наћи у парадоксалној ситуацији. Уколико одређена држава повећа своју војну снагу и тиме непланирано изазове друге државе да појачају своју или направе савез против ње, доводи до смањења сопствене безбедности. Са друге стране, неулагањем у војну снагу држава такође може утицати на смањење безбедности, јер ће се на њу гледати као на слабу и погодну за пројекцију силе. Стога државе често имају дилему о сигурности (security dilemma), у којој сваки облик понашања потенцијално доводи до рата или индиректног сукоба. Сукоб не произлази из нерационалности држава, већ из анархичне природе међународног система у којој ниједна држава не може до краја да зна намере друге државе. Са друге стране, непланирана последица деловања мноштва држава (стварање савеза и контрасавеза) у одређеним тренуцима може довести и до изграђеног баланса снага (Hertz, 1950; Mearsheimer, 2014, str. 59; Pevehouse & Goldstein, 2019, str. 82).

У оквиру неореализма разликују се два основна правца који на другачији начин предвиђају да ли је могућ дугорочни баланс снага у оквиру међународног система:

1. Дефанзивни реализам, са Кенетом Волцом као истакнутим представником, истиче да је главни интерес држава безбедност, а не моћ. Претерана агресивност

појединачне државе је ирационална јер доводи до стварања савеза против ње и смањивања безбедности. Стога се међусобна интеракција држава заснива претежно на дефанзивним стратегијама, што доводи до саморегулације система и до чешћих периода баланса снага (Mearsheimer, 2014, стр. 43–44; Waltz, 1979, стр. 91–92; 126; 1988).

2. Офанзивни реализам, чији је најистакнутији теоретичар Џон Мearшајмер, истиче да државе увек теже акумулацији моћи, будући да је она главна гаранција безбедности. Због тога је напад главна одбрана, а агресивност држава узрок нестабилности система међународних односа и честих фаза системске анархије (Mearsheimer, 2014, стр. 44–46).⁹

Неореализам је конфликтна теорија, те уз марксизам и светско-системску теорију (конфликт око контроле економских ресурса) (Marx & Engels, 2009; Wallerstein, 2004), веберизам (конфликт око контроле економских ресурса, сталеза и моћи) (Weber, 1976), историјски институционализам (конфликт у оквиру институција зарад расподеле моћи) (Skocpol, 1979; Tilly, 1990), постструктурализам (конфликт око конструкције дискурса зарад расподеле моћи) (Foucault, 1980) и социјалдарвинизам (конфликт појединаца на тржишту и народа на међународном плану зарад расподеле ресурса) (Hawkins, 1997), представља теоријски приступ који људске односе превасходно тумачи кроз призму борбе за моћ и ресурсе. Док се класичне левичарске теорије баве питањем борбе око економске моћи, неореализам се бави најпре начином на који се државе у међународној арили боре за расподелу политичко-војне моћи. Неореализам при томе прихвата да је за акумулацију политичко-војне моћи економска моћ веома битна. Стога ће у овом раду бити важно упоредити просторну манифестацију политичко-војне моћи са просторном манифестацијом економске моћи. У следећем поглављу усредсредимо се ипак на анализу мултиполарности, биполарности и једнополарности у неореализму.

НЕОРЕАЛИСТИЧКА АНАЛИЗА РАЗЛИЧИТИХ ОБЛИКА ПОЛАРНОСТИ

Појам поларност друштвене науке преузеле су из природних наука. У физици се пол дефинише као „свака од две супротне тачке на површини магнета на којима су магнетне силе најјаче“ (De Keersmaecker, 2017, стр. 16). Ипак, док се у природи супротни полови привлаче, а исти одбијају, у међународним односима се супротни

⁹ Осим дефанзивног и офанзивног битно је напоменути и постојање неокласичног реализма (главни представници: Гидеон Роуз [Gideon Rose], Рандал Швелер [Randal Schweller], Фарид Закарија [Fareed Zakaria] итд.) који тражи одговор на питање зашто се државе некада не понашају према теоријским претпоставкама неореализма. Основна теза неокласичног реализма је да ако желимо да разумемо одлуке одређене државе, није довољно анализирати само њен однос са другим државама на међународном нивоу, већ и унутрашње карактеристика њене елите и политичког система. Понашање држава, које није у складу са основним теоријским поставкама неореализма, може се тако објаснити (Rose, 1998). Од карактеристика елита ће зависити степен агресивности одређене државе, те је разумно закључити да је Немачка под нацистима много опаснија и насилнија од Вајмарске Немачке којом су владале партије левог и десног центра.

полови одбијају, а истоветност интереса доводи до зближавања. Мање државе које имају сличне циљеве са великом силом, праве савезништво са њом. Овај поларни кластер држава се потом супротставља кластеру држава које предводи друга сила супротних интереса. Према појединим ауторима, поларни кластери држава и њихове основне карактеристике су важнији од карактеристика водећих сила. Ипак, овакво мишљење није доминантно, те најбитнија имена неореализма сматрају да велика сила која окупља одређени кластер држава претежено одређује његов карактер (De Keersmaecker, 2017, str. 16–22).

Од броја великих сила у међудржавном систему суштински зависи и карактер самог тог система. Када у читавом систему постоји само једна велика сила, говоримо о једнополарности, када постоје две – о биполарности, а када их има више – реч је о мултиполарности. За већину неореалистичких теоретичара једнополарност је краткотрајна историјска појава. Веома ретко једна сила бива толико војно и економски моћна да може уз невелике напоре да војно порази све остале државе.¹⁰ Уколико је једнополарност историјски минорна појава, биполарност и мултиполарност се сматрају чешћим облицима организације међудржавног система. Најразвијенију класификацију поларности је створио Мearшајмер направивши дихотомију између стабилних и нестабилних верзија поларности (Mearsheimer, 2014, str. 67–68; 338):

1. Стабилна мултиполарност. Систем у којем доминирају три или више сила од којих ниједна не претендује на хегемони статус. Овај поредак се по степену безбедности налази на средини и у њему постоји мала шанса за светски рат, али постоји могућност појединачног сукоба неких од великих сила. За класичан пример стабилне мултиполарности узима се концерт великих европских сила 19. века (концерт УК, Русије, Француске, Аустроугарска, Пруске/Немачке) (Mearsheimer, 2014, str. 349–353).

2. Нестабилна мултиполарност. Систем у којем доминирају три или више великих сила од којих бар једна тежи томе да постане хегемон. Ово је најнестабилнији облик поретка јер доводи до високе могућности избијања светског рата. Стабилна мултиполарност прелази почетком 20. века у нестабилну мултиполарност пре свега због тежње Немачке да се успостави као нови хегемон, а раздобље нестабилне мултиполарности доводи до Првог светског рата (Mearsheimer, 2014, str. 353).

3. Стабилна биполарност. Систем у којем владају две силе подједнаке снаге или у којем јача сила нема довољно снаге да уништи слабију. Најстабилнији поредак у

¹⁰ Према Мearшајмеровом офанзивном неореализму свака велика сила тежи глобалној хегемонији јер се апсолутна безбедност може остварити само апсолутном моћи. Ипак овакву тежњу је готово немогуће остварити због чега се велике силе успостављају углавном као регионалне хегемоније (Mearsheimer, 2014, str. 27). Неореалиста Кристофер Лејн (Christopher Layne) је става да су се САД током деведесетих приближиле позицији једнополарне глобалне хегемоније, али је исправно проценио да је таква позиција дугорочно била неодржива јер је подстакла друге државе да унутрашњим и спољашњим балансом снага одговоре на претећу доминацију САД (Layne, 1993). Са друге стране, Вилијам Вохлфорт (William Wohlforth) је истицао да су се САД током деведесетих успоставиле као чиста једнополарна сила и погрешно предвидео да је позиција америчке једнополарности највероватније дугорочно стабилна (Wohlforth, 1999). Слично Вохлфорту теорија хегемоне стабилности сматра да ће међународни поредак у економском, војном и политичком смислу бити најбезбеднији и најстабилнији, ако се једна држава успостави као једнополарни хегемон (Pevehouse & Goldstein, 2005, str. 87).

којем се веома ретко дешавају директни ратни сукоби између великих сила. Карактеристична је за период након Другог светског рата. Иако су САД током четрдесетих и раних педесетих имале план да агресивним наступом ограниче моћ СССР-а, убрзано је напуштен тај приступ и однос између САД и СССР-а заснива се на обуздавању и одвраћању, док се директна конфронтација избегава (Mearsheimer, 2014, стр. 355; 386).

4. Нестабилна биполарност. Систем у којем доминирају две велике силе где је једна много јача од друге. Веома нестабилан поредак који не може да се нађе у модерној историји услед чињенице да би јача сила покорила слабију.

Неокласични реалиста Рандал Швелер (Randall Schweller) сматра да стабилност поларности зависи од унутрашњих карактеристика великих сила. Ако се државе понашају саморестриктивно, неугрожавајући безбедност других и одржавајући status quo, одређени облик поларности може дуго да траје. Насупрот томе, до реакције других држава и до нестабилности међународног поретка долази уколико се хегемон у једнополарном или претендент на статус хегемона у мултиполарном поретку, без обзира на мотив (безбедност – overbalancing или профит – overextension), понаша агресивно. Нестабилност може бити изазвана и слабом реакцијом на понашање агресора (underbalancing). Према Швелеру, од карактеристика и степена фрагментације државних елита, а не само од анархичности међународног система, зависи какав ће бити тип деловања одређене државе (Schweller, 2004). Теоријска допуна Швелера, али и других неокласичних реалиста, указује на недостатке неореалистичке теорије. Иако се спољно деловање државе добрим делом објашњава њеном потребом за безбедношћу, пуно разумевање мотива њеног деловања на међународном плану је немогуће уколико се занемари анализа њеног економског уређења и положаја у светском капитализму (Antonić, 1995; Korolija, 2024; Mandić, 2024a), основних карактеристика њене политичке елите (Lachmann, 2000), цивилизацијског блока којем припада (Huntington, 1996), геополитичког историјског контекста (Brzezinski, 2001; Dugin, 1997) итд. Такође неореалистичка теорија у потпуности занемарује деловање битних недржавних међународних актера од којих се посебно издваја деловање транснационалне капиталистичке класе (Sklair, 2000).

СВЕТСКО-СИСТЕМСКА ТЕОРИЈА, НЕОРЕАЛИЗАМ И ПИТАЊЕ ХЕГЕМОНИЈЕ

Светско-системска теорија је посебан облик постмарксистичке теорије чији су главни представници Имануел Волерстин (Immanuel Wallerstein) и Ђиовани Ариђи (Giovanni Arrighi). За разлику од марксизма који се највише бави питањем како једна класа експлоатише другу, често у оквиру једног друштва, светско-системска теорија разматра како се експлоатација дешава на нивоу целокупног светског капиталистичког система. Према овој теорији експлоатација има просторну манифестацију која подразумева да развијеније регије (центар) поседују акумулирани капитал и развијенију технологију и неједнаком разменом експлоатишу неразвијене регије (периферија), које не поседују капитал и имају рудиментарну технологију. Дакле, централне регије експлоатишу периферне регије продајући им скупу и технолошки развијену робу, а

од њих увозе јефтине сировине и полуфабрикате. Између централних и периферних регија налазе се полупериферне регије које истовремено експлоатишу периферију и бивају експлоатисане од центра (Mandić, 2024a, str. 100–101; Wallerstein, 2004, str. 28–30).

У светско-системској теорији је веома важна премиса да је позиција центра историјски промењива. Ариђи сматра да је током 15. века центар младог европског капитализма била Ђенова, временом њено место заузимају регије из северне Европе, најпре Холандија, а касније и Енглеска (Arrighi, 2010, str. 6). Према класичној светско-системској схеми центар се затим преместио у САД (Arrighi, 2010, str. 6–7; Wallerstein, 2006), при чему је промена позиције центра повезана са цикличним кретањем светског капитализма. У периодима материјалне експанзије система, одређене регије се уздижу на позицију центра, а у периодима материјалне контракције (финансијске експанзије) те регије губе економску доминацију док нове регије постају центар (Arrighi, 2010, str. 6–7, 220–221). Ипак, промена позиције у капитализму се одвија на комплекснији начин. У тренутку када је Енглеска заменила Холандију на позицији центра, или САД Енглеску, регија пређашњег центра (Холандија или Енглеска) обично није престала да буде део централних регија, једино више није била срце центра светског капиталистичког система. Другим речима, бивше централне регије центра су се често претвориле у периферне регије центра и зоне подређене главној централној регији.

Појам којим светско-системски теоретичари означавају регију која представља „срце“ или „жилу куцавицу“ центра је хегемонија. Само једна централна земља је у стању да се успостави као хегемона у оквиру светског капиталистичког система, обично у периоду краја фазе материјалне контракције и након великог рата (Тридесетогодишњи рат, наполеонски ратови, Први и Други светски рат) (Wallerstein, 2000, str. 258). Хегемон је она централна земља која, осим доминантног економског утицаја, на пресудан начин утиче на политички, културни и војни карактер других земаља у светском капиталистичком систему. Ипак, светско-системска теорија, због свог економистичког усмерења, сматра да политичка, културна и војна доминација хегемоне земље центра произлазе из њене економске доминације (доминација у производњи, трговини и финансијама). Током историје три таласократске земље су се успоставиле као хегемони – Холандија (1625–1672), Уједињено Краљевство (1815–1872) и САД (1945–1967) (Wallerstein, 2000, str. 253–264; Wallerstein, 2004, str. 57–59).¹¹

Након Другог светског рата САД постају хегемон. Ова хегемонија није последица Другог светског рата, већ дуге борбе између САД и Немачке за позицију хегемона у оквиру мултиполарног поретка (према Волерстину ова борба је трајала између 1873. и 1945. године [Wallerstein, 2006]). На економском нивоу ова хегемонија се манифестовала у доминацији САД над светском производњом, контролом над најбитнијим

¹¹ Важно је напоменути да је, према Волерстину, за постојање светске капиталистичке привреде неопходан међудржавни систем који би омогућио неједнаку светску размену. Тамо где једна држава има потпуно директну контролу над светском капиталистичком привредом, светска капиталистичка привреда престаје да постоји, а на њено место ступа светска империја. Осим једне доминантне хегемоне државе реалне су историјске ситуације у којима се ниједна сила не успоставља као хегемона, те се подела моћи међу великим силама заснива на биполарности или мултиполарности (Wallerstein, 2000, str. 255; Wallerstein, 2004, str. 57–58).

технологијама, светском трговином и финансијским поретком. Културна хегемонија је подразумевала агресивно промовисање либералних вредности као универзалних¹² и подређивање совјетског идеолошког апарата репродукцији америчке хегемоније.¹³ Политички, САД су хегемонију испољавале кроз стварање архитектуре међународних организација и репродукцију система међународних односа. Према Волерстину, од краја шездесетих година, америчка хегемонија се полако урушава, те свет улази у период реструктурирања светског капитализма и ново доба мултиполарности (Wallerstein, 2006).¹⁴

Упоредивањем светско-системске теорије и неореализма уочава се да на потпуно другачији начин одговарају на питање хегемоније. Док је према већини неореалиста хегемонија у потпуности немогућа, за светско-системску теорију она је историјски присутна појава у светском капиталистичком систему. Ово непоклапање не значи нужно дијаметрално супротно гледање на стварност, већ произлази пре из другачије дефиниције хегемоније. Док хегемонија у светско-системској теорији подразумева државу која је економски, политички и идеолошки најутицајнија, у неореализму хегемона/једнополарна сила представља силу која може без проблема да војно победи све друге државе (појам ближи светско-системском схватању светске империје). С обзиром на то да је неореалистичка дефиниција хегемона/једнополарне силе веома строга, нема много историјских примера који се њоме могу обухватити.

¹² Потребно је размотрити либерализам у међународним односима из угла светско-системске теорије. Либерализам углавном полази од претпоставке да су либерално државно уређење и слободна економија засноване на људској природи и општељудским интересима и вредностима. Правдајући ове ставове као опште, ова позиција у међународним односима на пиједестал општости ставља вредности централних земаља и имплицитно подржава једнополарност као природан светски поредак у коме један светски хегемон треба да одређује начин живота у свим осталим државама. Либерализам/идеализам у међународним односима се због тога не може означити само као теоријска школа него и као идеолошки дискурс централних земаља.

¹³ Волерстин је сматрао да је СССР, као држава подређена САД, радила на одржавању америчке хегемоније. Иако се на манифестном нивоу између ове две велике силе одвијао хладни рат, на латентном нивоу је СССР чинио све да одржи поредак договорен на конференцији у Јалти, у којем је, зарад добијања сопствене зоне утицаја, пристао на америчку економску, политичку и идеолошку глобалну доминацију (Wallerstein, 2006).

¹⁴ Волерстин је сматрао да је више узрока довело до опадања америчке хегемоније седамдесетих година двадесетог века. Пре свега, смањивање економских разлика између САД и других централних регија, попут Јапана и западне Европе, довело је до поткопавања америчке економске хегемоније. Такође, све већа активност антиколонијалних покрета за национално ослобођење, који нису пристајали на блоковску поделу света и тражили трећи пут, угрозила је међународни систем који су створили Американци и Совјети на Јалти, заснован на америчкој доминацији. Идеолошка побуна студената 1968. године против америчког либерализма и совјетског реалсоцијализма довела је до отпочињања процеса деконструкције америчке идеолошке позиције. Стога је између 1945. и 1967. године била доминантна чиста америчка хегемонија, док се од 1968. године америчка хегемонија полако разграђује, те се може говорити о пољуљаној хегемонији. Ову несигурну хегемонију САД су активно продужавале развојем нуклеарног оружја, дисциплиновањем Јапана и западних савезника обећањем заједничког доношења најважнијих геополитичких одлука и све активнијим економским активностима у земљама трећег света. Временом САД су безуспешно покушале да своју хегемонију задрже унилатералним потезима и агресивном неоконзервативном политиком (Wallerstein, 2006).

Интеграција светско-системског и неореалистичког погледа довела би до следећег закључка. Иако су САД биле релативно моћније, СССР је и даље могао потпуно да их уништи употребом нуклеарног оружја и да их угрози ширењем свог економског и идеолошког модела, због чега свет није могао бити једнополаран, већ биполаран. Светско-системска теорија нам указује на још једну битну чињеницу. Одређена велика држава може по својим карактеристикама бити полупериферијска, али, уколико има довољно есенцијалних ресурса битних за несметано функционисање светске економије и уколико њена елита, по цену стандарда становништва, довољно развије војне снаге, она се и даље може сматрати великом силом.

САВРЕМЕНА ПОЛАРНОСТ И СТЕПЕН ЊЕНЕ СИГУРНОСТИ

Прво питање на које треба дати одговор у овом поглављу јесте који је тип мултиполарности данас доминантан. Најпре, неопходно је утврдити колико има великих сила да би се на то питање могло одговорити. У данашњем контексту, велика сила би се дефинисала као држава са развијеном конвенционалном војском и нуклеарним оружјем које може да се употреби било где на планети земљи. Отуд би се државе које својим нуклеарним капацитетом могу покривати само део планете сврстале у регионалне силе, док би државе са бројном и јаком конвенционалном војском без нуклеарног оружја спадале у мале силе. За сада само САД, Русија и Кина¹⁵ имају могућност да својим нуклеарним тријадама (интерконтиненталне балистичке ракете, балистичке ракете лансиране са подморница, стратешки бомбардери) делују на било којој тачки света (Cordesman, 2023; Qalampir, 2025). Друге државе које немају ту способност биће сврстане у регионалне силе (Француска, УК, Индија, Израел, Пакистан, Северна Кореја).¹⁶ Када говоримо о моћи конвенционалних снага према Глобал фајер паверу 2025. године, најјачу војску имају САД, на другом месту је Русија, на трећем Кина, а на четвртм Индија итд. (Global Firepower, 2025).

Из свега наведеног се закључује да данас у свету постоје три велике силе. Иако на први поглед овај преглед указује на то да је свет мултиполаран према анализи заснованој на кластер поларности, он ипак пре има карактеристике биполарног. Групу значајних западних регионалних сила (Француска, Немачка, УК) као вазале предводи САД,¹⁷ док њима са друге стране конкуришу Русија и Кина, којима се све

¹⁵ Иако Кина убрзано развија своје нуклеарно оружје, треба напоменути да САД и Русија поседују 90% светског нуклеарног арсенала, због чега оне и даље јесу најзначајније нуклеарне силе (Cordesman, 2023). Важно је такође истаћи да Кина има глобални домет када су у питању балистичке ракете и подморнице са нуклеарним оружјем. За сада, међутим, располаже стратешким бомбардерима са ограниченим глобалним дометом, али ће их тренутна модернизација флоте вероватно ускоро подићи на потпуно глобални ниво (Larson, 2025).

¹⁶ Француска и Уједињено Краљевство немају потпуну способност глобалног нуклеарног удара, али су јој донекле блиске због поседовања значајног броја подморница са балистичким ракетама.

¹⁷ Мало је вероватно да ће регионалне силе у Европи (Француска, Немачка, УК) успети да створе независан војни блок који би могао да се означи као посебна „квасисила“ са значајним

више приближавају Индија, Пакистан, Бразил, Иран итд. Дакле, по броју великих сила свет је мултиполаран, премда је према кластерском савезништву биполаран. Уколико се држимо основног неореалистичког става да је број великих сила ипак битнији од савезништва које оне формирају, онда се може извести закључак да је свет мултиполаран. Детаљнија анализа такође потврђује ову хипотезу. Кластер држава који предводи САД карактеришу бројни унутрашњи сукоби интереса (САД против ЕУ, ЕУ против Турске, различите визије ЕУ Немачке и Француске), због чега се може поставити питање да ли он представља дубински савез који има солидне основе за будуће постојање или групу земаља које уједињује само антагонизам према Кини и Русији. Иста ствар се може замерити и кластеру који предводе Кина и Русија, а кога прате бројне унутрашње противуречности (сукоб Кине и Индије, Индије и Пакистана, старе мрље у односима Кине и Русије итд.). Стога, закључићемо да је данашњи свет мултиполаран, док је на нивоу кластер савезништва квазибиполаран.

Какав је основни облик данашње мултиполарности: да ли је она стабилна или нестабилна? Подаци говоре следеће: број ратова и њихова разорност се повећава,¹⁸ државе издвајају све више средстава за војску,¹⁹ а глобални мир је у опадању.²⁰ Све наведено указује на то да живимо у добу нестабилне мултиполарности. Уколико погледамо ову нестабилну поларност из угла светско-системске теорије, утврдићемо да је она карактеристична за периоде реструктурирања светског капитализма (периоде материјалне контракције) у којима значајни делови центра губе своју позицију, док се нове регије приближавају централним карактеристикама. Савремени период подсећа на нестабилну мултиполарност између два светска рата, при чему је фактор који спречава избијање трећег светског рата постојање нуклеарног оружја. Ипак, структуралне карактеристике тренутне фазе највероватније ће допринети већем броју „прокси ратова“, смена режима, напада појединачних великих сила на мање државе, учесталој политичкој поларизацији итд. [Табела 1](#) такође указује на то да се свет налази у фази нестабилне мултиполарности.

Аутор рада идентификује три могућа сценарија будућег развоја међународног поретка. Најмање вероватан сценарио била би једнополарност до које би се дошло уколико би се Кина успоставила као нови хегемон или САД повратила свој положај

нуклеарним и конвенционалним капацитетима. Прво, оне и даље у војном смислу зависе од САД. Друго, чест је случај дивергенције интереса између Немачке, Француске и УК по битним питањима.

¹⁸ Године 2023. забележено је 220 насилних конфликта у свету (укључујући и државне и недржавне актере), највећи број икада забележен од 1946. године (Stockholm International Peace Research Institute, 2024). Стопа конфликта је у периоду између 2023. и 2024. године повећана за 25%. Такође, присутна је тенденција раста цивилних жртава. Док је 2019. године у ратовима страдало 37 хиљада цивила, 2023. године је тај број износио 63 хиљаде (SIPRI, 2024).

¹⁹ У периоду између 2015. и 2024. године издвајања за војску на глобалном нивоу су се повећала за 37%. Највеће међугодишње повећање десило се између 2023. и 2024. године, и износило је 9,4%. Овакав скок међугодишњег повећања средстава за војна улагања није забележен од 1989. године (SIPRI, 2025, стр. 1).

²⁰ Глобални индекс мира бележи готово континуирано погоршање већ 17 година (Institute for Economics & Peace, 2025, стр. 30). Треба подвући и чињеницу да се глобални индекс мира погоршава од 2008. године када је дошло до светске економске кризе.

из деведесетих година 20. века. Вероватан сценарио је стабилна мултиполарност у којој се истичу Кина, САД, Русија и Индија. Овакав сценарио би подразумевао вољу свих великих сила да јасно одреде своје зоне утицаја и да не угрожавају друге велике силе у њиховим „двориштима“. Следећи такође вероватан сценарио је биполарност где би Кина и САД биле два основна пола светске политике. За мале и слабије државе стабилна мултиполарност највероватније би била најбоља опција јер би омогућила већи маневарски простор у економском и дипломатском деловању (Mandić, 2024b). Ова предвиђања тешко могу бити потпуно сигурна због чињенице да све велике и регионалне силе имају огромне унутрашње проблеме (изражена социјална неједнакост, демографски пад, растући дуг, политичка поларизација, висока корупција), те да свака од њих може доживети унутрашњи распад сличан пропасти СССР-а.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Анализа заснована на теоријским концептима неореализма и светско-системске теорије указује да се данашњи светски систем налази у фази нестабилне мултиполарности. Неореализам дефинише систем као нестабилно мултиполаран због повећаног броја ратова, већих издвајања за војску и опадања глобалног мира. Светско-системска теорија истиче да је нестабилна мултиполарност последица реструктурирања светског капитализма и борбе за будућу позицију центра. Интеграција неореализма и светско-системске теорије је хеуристички плодна јер омогућава да се цикличне фазе светске капиталистичке економије повежу са циклусима промене доминантног облика поларности и на тај начин објасни стање данашњег система међународних односа и покуша предвиђање будућих трендова. Уколико дође до стабилизације светског капитализма, можемо очекивати да ће светски систем постати стабилно мултиполаран или биполаран, док за поновно успостављање једнополарности постоје мале шансе. Коначан исход борбе великих и регионалних сила неће зависити само од спољних чинилаца већ и од њихове способности да превазиђу унутрашње кризе и прилагоде се променама које са собом носи савремени капитализам. Овај рад нема за циљ да да коначан одговор на питање будуће поларности, већ да кроз интеграцију различитих теоријских традиција укаже на могућа кретања поларности светског система у 21. веку.

Stefan V. Mandić¹
University of Belgrade,
Faculty of Philosophy,
Department of Sociology
Belgrade (Serbia)

DIFFERENT FORMS OF POLARITY IN NEOREALISM AND WORLD-SYSTEMS THEORY

(Translation *In Extenso*)

Abstract: Modern world relations are characterized by the dissolution of American unipolarity and chaotic international relations. This change in the sphere of geopolitics is no doubt related to the restructuring of the world capitalist system in which the USA is losing the hegemonic status, the central position of the Western countries is becoming questionable, while an increasing number of semi-peripheral regions, due to their economic and political characteristics, are coming closer to the centre. Because of the aforementioned, the modern age may be seen as an era of radical transformation of geopolitical patterns, on account of which the analysis of the basic characteristics of unipolarity, bipolarity and multipolarity is gaining importance. A detailed analysis of neorealism as a theory that has the merit for the development of these concepts is necessary for the most appropriate understanding possible of different forms of polarity. Furthermore, it is theoretically significant to compare neorealistic views of polarity with the world-systems understanding of hegemony in order to adequately study the distribution of power in the international order of the states. The main aim of this paper is to analyze the neorealistic and world-systems viewpoints of polarity in order to create the foundations for exploring today's dominant form of polarity and to assume which form of polarity will be dominant in the 21st century.

Keywords: polarity, hegemony, neorealism, world-systems theory, international order

INTRODUCTION

The majority of population has an impression that today's societies are in a permanent state of crisis, which is supported by numerous studies. According to Ipsos, 80% Americans think that the state is chaos (Lange, 2024), while the Pew Research Center points out that 70% people globally fear the arrival of an economic crisis, while 69% of them think that global terrorism is a real everyday threat (Poushter et al., 2025). An increase in the number of wars, internal unrest and economic problems may seem as random processes with no

¹ stefan.mandic@fbg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-4531-4436>

structural logic. However, the task of science is to try to determine whether behind manifest chaos there are certain latent structures initiating it. This paper intends to establish how the neorealism theory and the world-systems theory conceptualize the influence of structural relations on the current state of the international order and potential directions of the future transformation.

In the first part of the paper, will present the neorealist theoretical framework and the neorealist explanation of different forms of polarity will be presented. Moreover, attention will be dedicated to the safest or the least safe forms of polarity, according to neorealists. Then, neorealism and the world-systems theory will be compared. In the last part, the work will strive to determine a dominant form of polarity today according to the empirical indicators (war frequency, war destructiveness, the level of military appropriations, the degree of global peace), as well as its potential future forms.

The scientific relevance of this paper may be seen through several related aspects. First of all, comparing neorealism, which deals with the question of the distribution of global military-political power with the world-systems theory, whose focus is global distribution of economic power, is aimed at creating a more adequate approach to the analysis of distribution of different forms of power in the global system. Furthermore, the importance of this paper is reflected in the attempt to explain chaotic everyday life as a consequence of structural factors.

BASIC THEORETICAL POSTULATES OF NEOREALISM

For the purpose of understanding the concepts such as unipolarity, bipolarity and multipolarity, it is important first to consider the basic characteristics of the theory within which they were created. The source point of these theoretical concepts is realism, the most significant theory in the study of international relations, in addition to liberalism/idealism². While the latter is based on enlightening anthropological optimism and believes that with the spread of liberal values, increasing economic interstate dependence, the progress of economic wellbeing and the development of international institutions, global conflicts will be reduced or even eradicated, realism believes that interstage struggle is a constant of international relations (Moravcsik, 1997). Thucydides, Sun Tzu, Aurelius Augustinus Hipponensis, Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbes etc. are considered the intellectual predecessors of this theoretical school. According to classical realism, states, just as individuals, are conditioned by the characteristics of human nature (wish for power, fallen human nature, self-love) and they try to increase permanently their power, and that is exactly why different forms of confrontation among states are inevitable (Mearsheimer, 2014, pp. 42-43; Mingst, McKibben, Arreguin-Toft, 2019, pp. 73-75; Pevehouse & Goldstein, 2019, pp. 73-75).³

² In the theory of international relations, liberal authors label their direction of thinking as idealism. It is important to emphasize that liberalism is not the only form of idealism and that idealistic viewpoints are present in many other theories in social sciences and humanities.

³ The 20st-century theoreticians of international relations used realist tendencies of the earlier pre-modern authors to create complete theoretical system. The most outstanding ones are Edward Hallett Carr and Hans Joachim Morgenthau (Mearsheimer, 2014, pp. 43-44).

Neorealism, whose most important representatives are Kenneth Waltz (1924-2013) and John Mearsheimer (1947),⁴ takes a substantially different attitude according to which conflict between states does not derive from the human nature, but from the basic characteristics of the international system. Since in the international system there is no global government or supra-state instance that can effectively control the behaviour of individual states, the international system is anarchic by its nature. The international system anarchy creates the feeling of insecurity and fear for survival of each individual state. Hence the states, in their aspiration to increase security, try to increase their relative power towards other states. It should be noted that the states often find it more important to increase relative power than to increase absolute power which is reached through cooperation with other states, since the main function of power accumulation is to increase security (Layne, 1994; Mearsheimer, 1994; Mingst et al., p. 75). Military power which derives from economic power on a long-term basis and from state institutional capacities on a short-term basis is important for states to accomplish their own security (Pevehouse & Goldstein, 2019, pp. 78-79).⁵ The states which accumulate military and economic power to such an extent that they are able to determine with their acting the dominant form of polarity in the international order are considered great powers. According to Mearsheimer, a great power in the contemporary context is defined by two characteristics: a large and trained army (primarily land forces), able to wage a long war of attrition, and possession of nuclear weapons, and thus, the possibility of deterring other nuclear powers from aggressive acting (Mearsheimer, 2014, p. 31, 103).⁶

The overview of the attitude of neorealism towards liberalism⁷ contributes to its better understanding. Conflict of all against all at the international level is not inevitable according to liberals. First, if the states increase economic cooperation, economic benefits can lead to reduced conflicts because it is the interest of each state to continue its participation in profitable cooperation. Second, the states that adopt democracy values reduce chances of entering mutual conflicts, having in mind that excessive interest in security is the consequence of authoritarian and not of democratic value matrix. Third, the establishment of international institutions and multilateral regulation of interstate relations

⁴ The understanding of neorealism in this paper will be largely based on John Mearsheimer's theory, having in mind that this author is one of the most significant modern neorealist thinkers. However, it should be emphasized that the presentation of neorealism is not based only on Mearsheimer's theory, but on the synthesis of the neorealist thought of different authors.

⁵ According to Waltz, there are six factors determining general power of a state: population, territory and position, natural resources, economic power, military power, and political competence (Waltz, 1979, p. 131).

⁶ Although neorealism primarily focuses on great powers, the definition of medium-sized powers based on the neorealist perspective will also be provided. Medium-sized (regional) powers include those states that have no ability to affect global balance of power, but significantly affect balance of power within one region of the world.

⁷ Although the American theory of international relations treats realism and liberalism as two main orientations of international relations, it is important to note that this discipline also includes other equally important orientations such as Marxist and neo-Marxist theories (theories of imperialism, Maoist three-bloc theory, dependency theories, world-systems theory), critical theories, constructivism and post-structuralism etc. (Brown, McLean & McMillan, 2018; Mandić, 2025; Pešić, 2025).

through international institutions is a guarantee to liberals that interstate relations will be peaceful (Mearsheimer, 2014, pp. 40-41; Moravcsik, 1997). Neorealists present three basic counterarguments denying liberal claims:

1. The states always find security more important than economic wellbeing and economic interconnectedness will not suspend the security logic of the states inevitably leading to confrontations in international relations (Brooks, 1997; Waltz, 1979, p. 126);

2. The state's internal organization does not affect its acting at the international level, but in international relations, each state, regardless of its internal values, is primarily guided by the aim of increasing its relative power and security (Layne, 1994);

3. International institutions are not independent bodies based on common values, but a manifestation of power redistribution in the international order (Mearsheimer, 1994).

According to neorealists, the state as a rational actor has two basic ways of increasing its security at the international level – war and balance of power (internal and external). Internal balance of power implies military strengthening, while external balance of power implies making alliances with other states in order to prevent further growth of power of the currently strongest state (Mearsheimer, 2014, pp. 169-170; Mingst et al., p. 76). In addition to these two basic ways of increasing security, there are two strategies to be adopted by the states:

1. Aligning with a stronger power (bandwagoning) – Instead of making alliances against the most powerful state, weaker states can join it, thus ensuring security at the expense of independence. A good example of bandwagoning is the European acceptance of the presence of the US troops on the continent for the purpose of military protection against Russia (Cladi, 2022).

2. Shifting responsibility (buck-passing) – The states can avoid a response to a threat and expect someone else to respond to it. The historical example of buck-passing is the acting of the United States of America in the Second World War, where this great power did not seriously join the fight against Germany until the end of the war (Normandy, 1944), when other great powers had already exhausted Germany in military terms (Mearsheimer, 2014, p. 154; 173).⁸

The states may use a wide range of tactics closely connected with the neorealist understanding of the protagonists' acting in the international context. Although most of these concepts were not created in neorealism, due to their heuristic fecundity, modern neorealism often uses and interprets them in the context of its theoretical discourse:

1. Rollback – The states can actively lead to the suppression of the power of the enemy. This policy, because of its aggressive approach, may easily lead to war. A good historical example is the US plan between 1945 and 1952 (which was not implemented) that the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) should be returned to the borders existing before the Second World War (Borhi, 1999).

⁸ Apart from defensive strategies implemented by the states for the purpose of containing the power of other actors, Mearsheimer also introduces the category of aggressive strategies which, together with war, serve for active increase of power. These strategies include blackmailing other states and bait-and-bleed (making two rival states exhaust each other in a conflict). The sub-type of bait-and-bleed is the bloodletting strategy in which rivals are challenged to enter as long and destructive conflict as possible (Mearsheimer, 2014, p. 153; 173).

2. Containment – The states can decide to contain the enemy's power at the existing level, thus preventing its further growth of power. This is illustrated by the US policy throughout the greatest part of the Cold War, which was reflected in the active prevention of the Soviet Union's spread of power (Borhi, 1999; Mearsheimer, 2014, p. 212; 325).

3. Deterrence – A state can deter the enemy from attacking it by developing its destruction potential. The mutual politics of the USA and the Soviet Union during the Cold War was based on the concept of mutual assured destruction, or MAD (Harrington, 2016).

4. Appeasement – A state can concede to the requests of an aggressive enemy state and thus appease it and buy time for increasing its own power through internal balancing. Neorealists often understand appeasement as an unfavourable policy because by giving in, the signal of weakness is sent to the aggressive state, and an open invitation for further security threatening. A good historical example is the position of the United Kingdom towards Nazi Germany just before the outbreak of the Second World War. The UK tried to appease German expansionism and to buy time for its own strengthening by making concessions (accepting the annexation of Austria and the Sudet region and, subsequently, entire Czechoslovakia (Mearsheimer, 2014, p. 153; Ripsman & Levy, 2008).

For the sake of increasing their security, despite using rational means, the states may find themselves in a paradoxical situation. If one state increases its military power and thus makes an unplanned challenge to other states to increase their own power or to make an alliance against it, this state will lead to a decrease of its own security. On the other hand, by the failure to invest in military power, one state can also cause decreasing security because it will be seen as weak and suitable for power projection. That is why the states often have a security dilemma in which every form of conduct potentially leads to war or an indirect conflict. A conflict does not derive from the irrationality of the states, but from the anarchic nature of the international system in which no state can fully know the intentions of the other state. However, the unplanned consequence of the activities of many states (creating alliances and counter-alliances) can at times lead to the built balance of power (Hertz, 1950; Mearsheimer, 2014, p. 59; Pevehouse & Goldstein, 2019, p. 82).

Within neorealism, two main directions are distinguished, which differently predict whether long-term balance of power is possible in the international system:

1. Defensive realism, with Kenneth Waltz as an outstanding representative, points out that the main interest of the states is security and not power. Excessive aggressivity of an individual state is irrational because it leads to alliances being created against it and to decreasing security. That is why the states' interaction is based primarily on defensive strategies, which leads to the self-regulation of the system and to more frequent periods of balance of power (Mearsheimer, 2014, pp. 43-44; Waltz, 1979, pp. 91-92; 126; 1988).

2. Offensive realism, whose most outstanding representative is theoretician John Mearsheimer, points out that the states always strive towards the accumulation of power, since it is the main guarantee of security. That is why attack is the main defence, while the aggressivity of the states is the cause of the instability of the international relations system and of frequent stages of the system anarchy (Mearsheimer, 2014, pp. 44-46).⁹

⁹ Apart from defensive and offensive realism, it is also important to mention the existence of neo-classical realism (with its main representatives being Gideon Rose, Randal Schweller, and Fareed Zakaria) which seeks an answer to the question why the states sometimes do not act by the theoretical

Neorealism is a conflict theory and, with Marxism and the world-systems theory (conflict over controlling economic resources) (Marx & Engels, 2009; Wallerstein, 2004), Weberianism (conflict over controlling economic resources, classes and power) (Weber, 1976), historical institutionalism (conflict within institutions over the distribution of power) (Skocpol, 1979; Tilly, 1990), post-structuralism (conflict over the construction of discourse for the purpose of the distribution of power) (Foucault, 1980) and Social Darwinism (conflict between individuals in the market and peoples internationally over the distribution of resources) (Hawkins, 1997),¹⁰ it is a theoretical approach interpreting human relations primarily through a prism of the struggle for power and resources. While classical left-wing theories deal with the question of struggle over economic power, neorealism deals primarily with the manner in which the states in the international arena fight for the distribution of political-military power. In fact, neorealism accepts that economic power is quite important for the accumulation of political-military power. That is why in this paper it will be important to compare the spatial manifestation of political-military power with the spatial manifestation of economic power. However, in the following chapter the paper will primarily focus on the analysis of multipolarity, bipolarity and unipolarity in neorealism.

THE NEOREALISTIC ANALYSIS OF DIFFERENT FORMS OF POLARITY

The concept of polarity has been borrowed by social sciences from natural sciences. In physics, it is defined as “each of the two opposite points on the magnet surface in which magnetic forces are the strongest” (De Keersmaeker, 2017, p. 16). However, while opposite poles attract in the nature, opposite poles in international relations repel, and similarity of interests leads to rapprochement. Smaller states that have goals similar to those of a great power form an alliance with it. This polar cluster of states is then opposed by a cluster of states led by another power with opposing interests. According to some authors, polar clusters of states and their basic characteristics are more important than the characteristics of the leading powers. Nevertheless, this opinion is not predominant, and the most impor-

postulates of neorealism. The main thesis of neoclassical realism is that if we want to understand one state's decisions, it is not sufficient to analyze only its relationship with other states at the international level, but also the internal characteristics of its elite and its political system. The conduct of the state which is not in line with the basic theoretical postulates of neorealism can be explained in this way (Rose, 1998). The characteristics of the elites will determine the degree of aggressiveness of a particular state, and it is reasonable to conclude that Germany under the Nazis was much more dangerous and violent than Weimar Germany, which was ruled by left- and right-of-centre parties.

¹⁰ Neorealism, especially offensive, in its interpretation of the world, in which permanent conflict between states is a necessary condition, somewhat approaches collectivist social Darwinism, according to which conflicts between peoples and races are an unchanging historical constant. Although neorealism provides important insights into the functioning of the international system, it is important that conflicts between states are not accepted as the only real reality and that there is always active work to create opportunities for the peaceful reconciliation of conflicting interests. Especially if we consider the danger that the way we interpret reality affects the very state of empirical reality, because objective reality often does not exist separately from the discourse that the subject uses to interpret it.

tant figures of neorealism believe that a great power that gathers a certain cluster of states predominantly determines its character (De Keersmaecker, 2017, pp. 16-22).

The character of the system depends essentially on the number of great powers in the interstate system. When in the entire system there is only one power, we speak of unipolarity, when there are two – we speak of bipolarity, and when there are more than that – multipolarity. To most neorealist theoreticians, unipolarity is a short-term historical phenomenon. It is quite rare that one power is so strong in military and economic terms that it can defeat all other states by investing minor efforts.¹¹ If unipolarity is a historically minor phenomenon, bipolarity and multipolarity are considered more frequent forms of organization of the interstate system. The most developed qualification of polarity was created by Mearsheimer who made a dichotomy between stable and unstable versions of polarity (Mearsheimer, 2014, pp. 67-68; 338):

1. Stable multipolarity – A system dominated by three or more powers, none of which claims the hegemonic status. This order is in the middle by the degree of security and in it there is a small chance for the world war, but still there is a possibility of an individual conflict among some of the great powers. A classic example of stable multipolarity is the concert of great European powers in the 19th century (the UK, Russia, France, Austria-Hungary, Prussia/Germany) (Mearsheimer, 2014, pp. 349-353).

2. Unstable multipolarity – A system dominated by three or more great powers, at least one of which aspires to become hegemonic. This is the most unstable form of order because it leads to a high possibility of world war. At the beginning of the 20th century, stable multipolarity turned into unstable multipolarity mainly because of Germany's aspiration to establish itself as a new hegemon, while the period of unstable multipolarity led to the First World War (Mearsheimer, 2014, p. 353).

3. Stable bipolarity – A system in which two forces of equal strength rule or in which the stronger force does not have enough power to destroy the weaker one. This is the most stable order in which direct war conflicts between great powers rarely occur. It is characteristic of the period after the Second World War. Although in the 1940s and early 1950s the USA planned to use an aggressive approach in order to limit the power of the Soviet Union, that approach was rapidly abandoned, and the relationship between the USA and the Soviet Union is based on containment and deterrence, while avoiding direct confrontation (Mearsheimer, 2014, p. 355; 386).

¹¹ According to Mearsheimer's offensive neorealism, each great power strives towards global hegemony because absolute security can be accomplished only by absolute power. Still, this aspiration is almost impossible to realize and that is why great powers establish themselves mostly as regional hegemonies (Mearsheimer, 2014, p. 27). Neorealist theoretician Christopher Layne thinks that during the 1990s the USA came close to the position of unipolar global hegemony, but he properly concludes that such a position was unsustainable in the long run because it made other states respond with their internal and external balance of power to the threatening domination of the USA (Layne, 1993). On the other hand, William Wohlforth emphasized that during the 1990s the USA established itself as a purely unipolar power and he wrongly predicted that the position of American unipolarity was most probably stable in the long run (Wohlforth, 1999). Similarly to Wohlforth, the theory of hegemonic stability asserts that the international order in economic, military and political terms will be most secure and most stable if one state establishes itself as a unipolar hegemon (Pevehouse & Goldstein, 2005, p. 87).

4. Unstable bipolarity – A system dominated by two great powers, one much stronger than the other. This is a rather unstable order that cannot be found in modern history because of the fact that the stronger power would defeat the weaker one.

Neoclassical realist Randall Schweller thinks that the stability of polarity depends on internal characteristics of great powers. If the states act self-restrictively, without jeopardizing the security of others and by maintaining the *status quo*, a certain form of polarity may last for a long time. In contrast, the reaction of other states and the instability of the international order occur if the hegemon in the unipolar order or a pretender to the hegemonic status in the multipolar order, regardless of the motive (security – overbalancing or profit– overextension), acts aggressively. Instability may also be caused by a poor response of the aggressor's conduct (underbalancing). According to Schweller, the type of a certain state's acting depends on the characteristics and the degree of fragmentation of social elites, and not only on the anarchy of the international system (Schweller, 2004). The theoretical supplement by Schweller, as well as other neoclassical realists, points to the deficiencies of the neorealist theory. Although the external acting of a state is largely explained by its need for security, full understanding of the motives of its acting at the international level is impossible in case of neglecting the analysis of its economic order and position in world capitalism (Antonić, 1995; Korolija, 2024; Mandić, 2024a), basic characteristics of its political elite (Lachmann, 2000), the civilisational bloc it belongs to (Huntington, 1996), the geopolitical historical context (Brzezinski, 2001; Dugin, 1997) etc. Moreover, the neorealist theory completely neglects the activities of important non-state international actors, particularly the activities of the transnational class (Sklair, 2000).

THE WORLD-SYSTEMS THEORY, NEOREALISM AND THE QUESTION OF HEGEMONY

The world-systems theory is a special form of the post-Marxist theory whose main representatives are Immanuel Wallerstein and Giovanni Arrighi. Unlike Marxism, which mostly deals with the question of how one class exploits the other, often within one society, the world-systems theory examines how exploitation occurs at the level of the entire world capitalist system. According to this theory, exploitation has a spatial manifestation that implies that more developed regions (the centre) possess accumulated capital and more developed technology and, through unequal exchange, exploit underdeveloped regions (the periphery), which do not possess capital and have rudimentary technology. Namely, central regions exploit the peripheral ones, selling them expensive and technologically advanced goods, while importing cheap raw materials and semi-finished products from them. Between the central and peripheral regions are semi-peripheral regions that simultaneously exploit the periphery and are exploited by the centre (Mandić, 2024a, pp. 100-101; Wallerstein, 2004, pp. 28-30).

A very important premise of the world-systems theory is that the position of the centre is historically changeable. Arrighi believes that during the 15th century, the centre of young European capitalism was Genoa, but with time its place was taken over by the regions from north Europe, first the Netherlands, and then England (Arrighi, 2010, p. 6). According to the classical world-systems scheme, the centre then transferred to the USA

(Arrighi, 2010, pp. 6-7; Wallerstein, 2006), whereas the change of the position of the centre is related to the cyclical movement of world capitalism. In the periods of the system's material expansion, certain regions rose to the position of the centre, and in the periods of material contraction (financial expansion), those regions lose economic domination, while new regions become the centre (Arrighi, 2010, pp. 6-7; 220-221). Still, the change of the position in capitalism occurs in a more complex manner. At the moment when England replaced the Netherlands in the position of the centre, or when the USA replaced England, the region of the previous centre (the Netherlands or England) commonly did not stop being the very heart of the centre of the world capitalist system. In other words, former central regions of the centre often turned into peripheral regions of the centre and zones subordinated to the main central region.

The concept which the world-systems theorists use to denote the region which is the "heart" or the "artery" of the centre is hegemony. Only one central country is able to establish itself as a hegemon within the world capitalist system, usually at the end of the material contraction phase and after a major war (Thirty Years' War, Napoleonic Wars, World War I and World War II) (Wallerstein, 2000, p. 258). A hegemon is a central country that, in addition to its dominant economic influence, has a decisive influence on the political, cultural and military character of other countries in the world capitalist system. Yet, due to its economic orientation, the world-systems theory claims that the political, cultural and military domination of the hegemonic country of the centre derive from its economic domination (domination in production, trade and finance). Throughout history, three thalassocratic countries established themselves as hegemons – the Netherlands (1625-72), the United Kingdom (1815-1872) and the USA (1945-1967) (Wallerstein, 2000, p. 253-264; Wallerstein, 2004, pp. 57-59).¹²

After the Second World War, the USA became a hegemon. This hegemony was not a consequence of the Second World War, but of the long struggle between the USA and Germany for the hegemonic position within the multipolar order (which, according to Wallerstein, lasted between 1873 and 1945) (Wallerstein, 2006). At the economic level, this hegemony was manifested in the dominance of the USA over the world production, control over major technologies, world trade and financial order. Cultural hegemony implied aggressive promotion of liberal values as universal ones¹³ and the subordination of

¹² It is important to note that, according to Wallerstein, the existence of world capitalist economy entails an interstate system which would ensure unequal world exchange. Where one state has complete direct control over the world capitalist economy, the world capitalist economy ceases to exist, and a world empire takes its place. Apart from one dominant hegemonic state, there are real historical situations in which no power establishes itself as hegemonic, and the division of power among the great powers is based on bipolarity or multipolarity (Wallerstein, 2000, p. 255; Wallerstein, 2004, pp. 57-58).

¹³ It is also necessary to examine liberalism in international relations from the perspective of the world-systems theory. Liberalism mainly starts from the assumption that the liberal state order and free economy are based on the human nature and general human interests and values. Justifying these attitudes as general, this position in international relations enthrones the values of the central countries and implicitly supports unipolarity as a natural world order in which one world hegemon should determine the way of life in all other states. Therefore, liberalism/idealism in international relations cannot be labelled only as a theoretical school, but also as the ideological discourse of the central countries.

the Soviet ideological apparatus to the reproduction of American hegemony.¹⁴ Politically speaking, the USA manifested its hegemony through the creation of the architecture of international organizations and reproduction of the international relations system. According to Wallerstein, since the end of the 1960s, the American hegemony has been gradually on the decline, and the world entered the period of the restructuring of world capitalism and the new age of multipolarity (Wallerstein, 2006).¹⁵

By comparing the world-systems theory and neorealism, it can be observed that they respond to the question of hegemony in a completely different manner. While, according to most neorealists, hegemony is completely impossible, according to the world-systems theory it is a historically present phenomenon in the world capitalist system. This discrepancy does not necessarily mean a diametrically opposed view of reality, but rather arises from a different definition of hegemony. While in the world-systems theory hegemony implies the state that is economically, politically and ideologically most influential, in neorealism the hegemon/unipolar power is a power that can without any problem win all other states (the phenomenon closer to the world-systems understanding of the world empire). Having in mind that the neorealist definition of a hegemon/unipolar power is rather strict, there are not many historical examples to be covered by it. Therefore, the integration of the world-systems and the neorealist views would lead to the following conclusion. Although the USA was relatively more powerful, economically stronger and ideologically more attractive, the Soviet Union could still totally destroy it by using nuclear weapons and endanger it by spreading its economic and ideological model, and that is why the world could not be unipolar but bipolar, the world-systems theory points to yet another important fact. One large country may be semi-peripheral by its characteristics but, if it has sufficient essential resources relevant for unobstructed functioning of world economy and if its elite, at the expense of the population standard, sufficiently develops military forces, that country may still be considered a great power.

¹⁴ In Wallerstein's opinion, the Soviet Union, as the state subordinated to the USA, worked on the preservation of American hegemony. Although the Cold War was taking place between these two great powers, on the latent level, on a latent level the Soviet Union did its best to maintain the order agreed at the Yalta Conference, in which, for the purpose of obtaining its own zone of influence, it agreed to the US economic, political and ideological global domination (Wallerstein, 2006).

¹⁵ According to Wallerstein, several causes led to the decline of the American hegemony in the 1970s. First of all, the reduction of economic differences between the USA and other central regions, e.g., Japan and West Europe, led to the undermining of the US economic hegemony. Moreover, the growing activity of anti-colonial movements for national liberation, which did not agree to the division of the world into blocs and sought a third way, threatened the international system created by the Americans and the Soviets in Yalta, based on the US domination. The ideological rebellion of students in 1968 against American liberalism and Soviet real socialism led to the beginning of the process of deconstruction of the American ideological position. Therefore, between 1945 and 1967, pure American hegemony was dominant, while after 1968 American hegemony was slowly deconstructed, so that we can speak of undermined hegemony. This unstable hegemony was actively prolonged by the USA through the development of nuclear weapons, the disciplining of Japan and Western allies, promising the common making of the most important geopolitical decisions and increasingly active economic activities in the third-world countries. With the passage of time, the USA tried in vain to keep its hegemony by unilateral moves and aggressive conservative politics (Wallerstein, 2006).

TODAY'S POLARITY AND THE DEGREE OF ITS SECURITY

The first question which needs to be answered in this chapter is which type of multipolarity is dominant nowadays. First of all, it is necessary to determine how many great powers there are in order to answer that question. In today's context, a great power would be defined as the state with a developed conventional army and nuclear weapons that can be used anywhere on planet Earth. Therefore, the states that can cover only part of the plane with their nuclear capacities would rank among regional powers, while the states with large and strong conventional armies but without nuclear weapons would rank as small powers. For the time being, only the USA, Russia and China¹⁶ are able to use their nuclear triads (intercontinental ballistic missiles, submarine-launched ballistic missiles, strategic bomber) to act anywhere in the world (Cordesman, 2023; Qalampir, 2025). Other countries that do not have that ability will be categorized as regional powers (France, the UK, India, Israel, Pakistan, North Korea).¹⁷ Speaking of the power of conventional forces according to the Global Firepower, in 2025, the USA had the strongest army, Russia ranked the second, China the third, India the fourth etc. (Global Firepower, 2025).

From all the above-mentioned it can be concluded that today there are three great powers in the world. Although at first sight this review indicates that the world is multipolar according to the analysis based on cluster polarity, it actually has the characteristics of the bipolar world. The group of important Western regional powers (France, Germany, the UK) is led by the USA as its vassals,¹⁸ while their rivals are Russia and China, with India, Pakistan, Brazil, Iran etc. coming increasingly closer. Therefore, when looking at the number of great powers, the world is multipolar, but according to the cluster alliance, it is bipolar. If we comply with the basic neorealist attitude that the number of great powers is still more important than the allies formed by them, then a conclusion may be drawn that the world is multipolar. A detailed analysis also confirms this hypothesis. The cluster of the states led by the USA is characterized by numerous internal conflicts of interest (the USA vs. the EU, the EU vs. Turkey, different visions of the EU of Germany and France), and that is why a question may be posed whether it is a deep alliance with solid foundations for future existence, or a group of countries united solely by their antagonism towards China and

¹⁶ Although China is rapidly developing its nuclear weapons, it should be noted that USA and Russia have 90% of the world's nuclear arsenal, and that is why they are still the most important nuclear powers (Cordesman, 2023). It is also important to emphasize that China has global range when it comes to ballistic missiles and submarines with nuclear weapons. However, it currently has strategic bombers with limited global range, but the ongoing modernization of the fleet is likely to raise them soon to a completely global level (Larson, 2025).

¹⁷ France and the United Kingdom are not fully capable of a global nuclear strike, but they are still close to it because of possessing a substantial number of submarines with ballistic missiles.

¹⁸ It is rather unlikely that the regional powers in Europe (France, Germany, the UK) will be able to create an independent military block that might be labelled as a special "quasi-power" with substantial nuclear and conventional capacities. First of all, they still depend on the USA in military terms. Secondly, there are frequent cases of divergency of interests between Germany, France and UK regarding important issues.

Russia. The same objection may be made to the cluster led by China and Russia and marked by numerous internal contradictions (the conflict of China and India, India and Pakistan, old “stains” in the relations between China and Russia etc.). that is why we will conclude that today’s world is multipolar, while at the level of cluster alliance, it is quasi-bipolar.

What is the main form of today’s multipolarity: is it stable or unstable? The data tell the following: the number of wars and their destructivity are increasing,¹⁹ the states allot more and more funds for the military,²⁰ while global is on the decline.²¹ All the above-mentioned indicates that we live in the age of unstable multipolarity. If we look at this unstable polarity from the perspective of the world-systems theory, we will see that it is characteristic of the restructuring periods of world capitalism (periods of material contraction) in which significant parts of the centre lose their position, while new regions come closer to central characteristics. The modern period is reminiscent of the unstable multipolarity between the two world wars, with the factor preventing the outbreak of a third world war being the existence of nuclear weapons. Still, structural characteristics of the current stage will most likely contribute to an increasing number of “proxy wars”, regime changes, attacks by individual great powers on smaller states, frequent political polarization, etc. The [table](#) below also shows that the world is in the stage of unstable multipolarity:

The author of this paper identifies three possible scenarios of the future development of the international order. The least likely scenario would be unipolarity in case China established itself as a new hegemon, or if the USA recovered its position from the 1990s. A likely scenario is stable multipolarity in which, together with China, the USA, Russia and India. This scenario would imply the will of great powers to clearly determine their zones of influence and not to jeopardize other great powers in their “backyards”. The following scenario, also likely, is bipolarity, where China and the USA would be two main poles of world politics. For small and weaker states, stable multipolarity would most probably be the best option because it would allow greater room for manoeuvre in economic and diplomatic action. (Mandić, 2024b). These predictions can hardly be completely certain due to the fact that all major and regional powers have enormous internal problems (pronounced social inequality, demographic decline, growing debt, political polarization, high corruption), and that each of them may experience internal disintegration similar to the collapse of the Soviet Union.

¹⁹ In 2023, as many as 220 violent conflicts were recorded worldwide (including state and non-state actors), the largest number recorded ever since 1946 (Stockholm International Peace Research Institute, 2024). The conflict rate in the period between 2023 and 2024 went up by 25%. Furthermore, there is a tendency of an increase in civilian casualties. While in 2019, the wars took the lives of 37,000 civilians, in 2023 that number amounted to 63,000 (SIPRI, 2024).

²⁰ In the period 2015-2024, military appropriations at the global level went up by 37%. The largest year-to-year increase was between 2023 and 2024, amounting to 9.4%. This abrupt rise in the year-to-year increase in the funds for military investments has not been recorded since 1989 (SIPRI, 2025, p. 1).

²¹ The Global Peace Index has recorded continued deterioration for 17 years to date (Institute for Economics & Peace, 2025, p. 30). It should also highlight the fact that the Global Peace Index has deteriorated since 2008, i.e., the world economic crisis.

FINAL CONSIDERATIONS

The analysis based on the theoretical concepts of neorealism and the world-systems theory indicates that today's world system is undergoing the stage of unstable multipolarity. Neorealism defines the system as unstable multipolar because of the increased number of wars, larger military spending, and decreasing global peace. The world-systems theory shows that unstable multipolarity is a consequence of the restructuring of world capitalism and the struggle for a future position of the centre. Integration of neorealism and the world-systems theory is heuristically fruitful because it ensures that the cyclical stages of the world's capitalist economy are connected with the cycles of change in the dominant form of polarity and, thus, explain the state of today's system of international relations and try to predict future trends. If and when world capitalism is stabilized, we may expect the world system to become stable multipolar or bipolar, while there are small chances for the re-establishment of unipolarity. The final outcome of the struggle of great and regional powers will not depend only on external factors, but also on their ability to overcome internal crises and adapt to the changes brought along by modern capitalism. This paper is not aimed at giving the final answer to the question of future polarity, but to use the integration of different theoretical traditions in indicting potential trends of polarity in the 21st-century world system.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (1995). *Challenges of Historical Sociology*. Beograd: Institut za političke studije. [In Serbian]
- Army Technology (2012). *Military spending 2011 – regional infographic, top 10 military spenders & more*. Available at: <https://www.army-technology.com/features/feature-military-spending-infographic-2011/?cf-view>
- Arrighi, G. (2010). *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*. London: Verso Books.
- Borhi, L. (1999). Containment, Rollback, Liberation or Inaction? The United States and Hungary in the 1950s. *Journal of Cold War Studies*, 1 (3), 67–108. Available at: <http://www.coldwar.hu/publications/rollback.html>
- Brooks, S. G. (1997). Dueling Realisms. *International Organization*, 51 (3), 445–477. Available at: <https://www.jstor.org/stable/2703611>
- Brown, G., McLean I., McMillan, A. (2018). *The Concise Oxford Dictionary of Politics and International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Brzezinski, Z. (2001). *The Grand Chessboard*. Podgorica: CID. [In Serbian]
- Cladi, L. (2022) Persevering with bandwagoning, not hedging: why European security cooperation still conforms to realism. *Defence Studies*, vol. (4). 624–643. Available at: <https://doi.org/10.1080/14702436.2022.2110476>
- Cordesman, A. H. (2023). The global nuclear balance: Nuclear forces and key trends in nuclear modernization. *Center for Strategic and International Studies*. Available at: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2023-04/230414_Cordesman_Global_NuclearBalance%202.pdf

- De Keersmaecker, G. (2017). *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century Compared*. London: Palgrave Macmillan.
- Dugin, A. (1997). *Foundations of Geopolitics: The Geopolitical Future of Russia*. Moscow: Arktogeya. [in Russian]
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Global Firepower (2025). *Global Firepower 2025 military strength ranking*. Available at: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
- Harrington, A. I. (2016). Power, violence, and nuclear weapons. *Critical Studies on Security*, 4 (1), 91–112. Available at: <https://doi.org/10.1080/21624887.2016.1177784>
- Hawkins, M. (1997). *Social Darwinism in European and American Thought, 1860–1945: Nature as Model and Nature as Threat*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hertz, J. H. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*, vol. 2 (2), 157–180. Available at: <https://doi.org/10.2307/2009187>
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Institute for Economics & Peace (IEP) (2012). *Global Peace Index 2011*. Available at: <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/08/2011-GPI-Results-Report.pdf>
- Institute for Economics & Peace (IEP) (2025). *Global Peace Index 2025: Measuring peace in a complex world. Vision of Humanity*. Available at: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/06/Global-Peace-Index-2025-web.pdf>
- Korolija, A. (2024). *Theory of Ideological Hegemony and the Imperialist Phase of Capitalism* (doctoral dissertation). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/23921> [In Serbian]
- Lachmann, R. (2000). *Capitalists in Spite of Themselves: Elite Conflict and Economic Transition in Early Modern Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Lange, J. (2024, July 16). Four in five Americans fear country is sliding into chaos, Reuters/Ipsos poll finds. *Reuters*. Available at: <https://www.reuters.com/world/us/four-five-americans-fear-country-is-sliding-into-chaos-reutersipsos-poll-finds-2024-07-16/>
- Larson, C. (2025, June 17). China's H-20 Stealth Bomber Simply Summed Up in 4 Words. *National Security Journal*. Available at: <https://nationalecurityjournal.org/chinas-h-20-stealth-bomber-simply-summed-up-in-4-words/>
- Layne, C. (1993). The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise. *International Security*, 17 (4), 5–51. <https://doi.org/10.2307/2539020>
- Layne, C. (1994). Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace. *International Security*, 19 (3), 5–49. Available at: <https://doi.org/10.2307/2539195>
- Mandić, S. (2024a). *Theories on the Origins of Capitalism: The Origin of the Modern World*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. [In Serbian]
- Mandić, S. (2024b). The Economic and Ideological Position of Underdeveloped Countries and Their Potential for Emancipation. In: N. Zvijer (ed.). *The Inevitability of Interculturality* (323–348). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. [In Serbian]
- Mandić, S. (2025). Maoism: An Analysis of Its Development and Relation towards the National Question. *Sociološki pregled*, 59 (1), 256–287. DOI: [10.5937/socpreg59-54370](https://doi.org/10.5937/socpreg59-54370)
- Marx, K., Engels, F. (2009). *The Communist Manifesto*. Beograd: Centar za liberterske studije. [In Serbian]

- Mearsheimer, J. J. (1994). The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19 (3), 5–49. <https://doi.org/10.2307/2539078>
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W Norton & Company.
- Mingst, A. K., McKibben, H. E., Arreguin-Toft, I. M. (2019). *Essentials of International Relations. Eighth Edition*. New York: W.W Norton & Company.
- Moravcsik, A. (1997). Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, vol. 51 (4), 513–553. <https://doi.org/10.1162/002081897550447>
- Peace Research Institute Oslo (2025). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2024*. Available at: <https://www.prio.org/publications/>
- Pešić, J. (2025). *Dependency Theories, Capitalism from the Perspective of the Periphery*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. [In Serbian]
- Pevhouse, J. C. W., Goldstein J. S. (2019). *International Relations, Twelfth Edition*. Harlow: Pearson.
- Poushter, J., Fagan, M., Smerkovich, M., Prozorovsky, A. (2025, August 19). International Opinion on Global Threats. *Pew Research Center*. Available at: <https://www.pewresearch.org/global/2025/08/19/international-opinion-on-global-threats/>
- Qalampir (2025, July 17). *From triads to tactical missiles: who possesses nuclear weapons?* Available at: <https://qalampir.uz/en/news/triadadan-taktik-raketalar-gacha-kimlarning-k-ulida-yadro-k-urollari-bor-124405>
- Ripsman M. N., Levy S. J. (2008). Wishful Thinking or Buying Time? The Logic of British Appeasement in the 1930s. *International Security*, 33 (2), 148–181. <https://doi.org/10.1162/isec.2008.33.2.148>
- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51 (1), 144–172. <https://doi.org/10.1017/S0043887100007814>
- Schweller, R. L. (2004). Unanswered Threats: A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing. *International Security*, 29 (2), 159–201. Available at: <https://www.jstor.org/stable/4137589>
- Sklair, L. (2000). *The Transnational Capitalist Class*. Oxford: Blackwell.
- Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (2024). *SIPRI Yearbook 2024, Chapter 2: Trends in armed conflicts*. Available at: <https://www.sipri.org/yearbook/2024/02>
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) (2025, April 28). *Trends in world military expenditure, 2024 (SIPRI fact sheet)*. Available at: https://www.sipri.org/sites/default/files/2025-04/2504_fs_milex_2024.pdf
- Tilly, C. (1990). *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1990*. Cambridge: Blackwell.
- Trading Economics (2024). *Corruption Index Europe*. Available at: <https://tradingeconomics.com/country-list/corruption-index?continent=europe>
- Transparency International (2024). *Corruption Perceptions Index*. Available at: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>
- Wallerstein, I. (2000). *The Essential Wallerstein*. New York: The New Press.
- Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham: Duke University Press.

- Wallerstein, I. (2006). The curve of American power. *New Left Review*, 40, 77–94. Available at: <https://newleftreview.org/issues/ii40/articles/immanuel-wallerstein-the-curve-of-american-power>
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Waltz, K. N. (1988). The Origins of War in Neorealist Theory. *Journal of Interdisciplinary History*, 18 (4), 615–628. <https://doi.org/10.2307/204817>
- Weber, M. (1976). *Economy and Society*, vol. I. Beograd: Prosveta. [In Serbian]
- Wohlforth, W. C. (1999). The Stability of a Unipolar World. *International Security*, 24 (1), 5–41. <https://doi.org/10.1162/016228899560031>

ПРИЛОГ/APENDIX

Табела 1: Разлика у параметрима стабилности међународној поретку између 2011. и 2024. / Table 1: Difference in the parameters of the stability of the international order between 2011. and 2024.

	Глобално издвајање за наоружање / Global allocation for armaments	Број насилних конфликта у којима је укључена бар једна држава / Number of violent conflicts involving at least one state	Број погинулих у сукобима (цивили и војници) / Number of people killed in conflicts (civilians and soldiers)	Глобални индекс мира свих земаља / Global Peace Index of all countries
2011.	1,738 трилиона долара / 1,738 trillion US dollars	37	Мање од 30 000 / Under 30 000	2,050
2024.	2,718 трилиона долара / 2,718 trillion US dollars	61	Око 120 000 / About 120 000	2,125 ²²

Извори: Army Technology (2012). *Military Spending 2011 – Regional Infographic, Top 10 Military Spenders & More.*; IEP (2012). *Global Peace Index 2011*; IEP (2025). *GPI 2025*; Peace Research Institute Oslo (2025). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2024*; SIPRI (2024). *Trends in world military expenditure, 2024.*

²² Скала од 1 до 5, при чему мања вредност означава мирније стање на глобалном нивоу. Глобални индекс за 2025. годину израчунат је тако што су сабрани глобални индекси осам светских региона, за које су у извештају наведене просечне вредности.